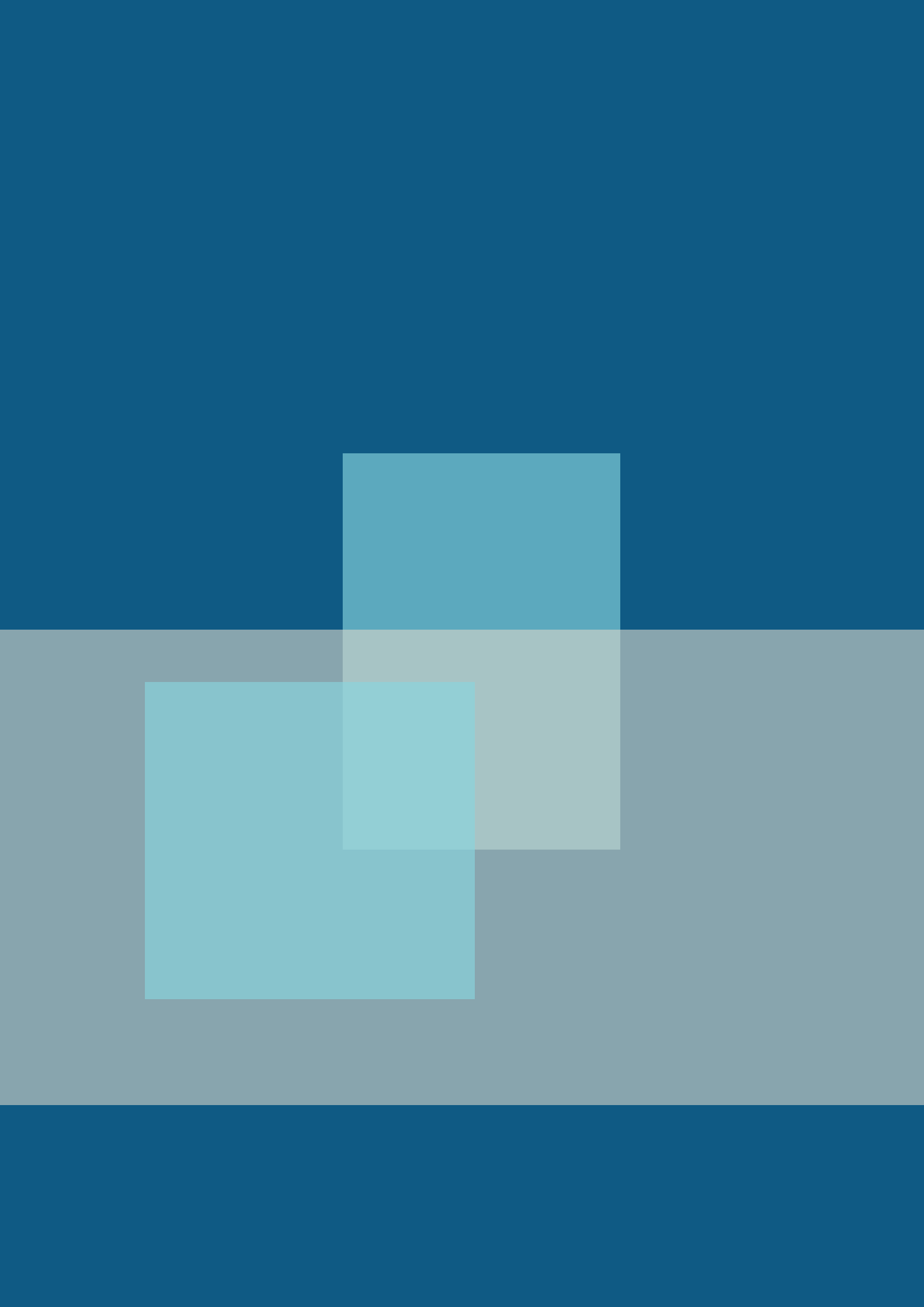

Samen sterk voor taalcompetentie

**Actieplan voor de
implementatie van
ledereen taalcompetent
in het onderwijs**

Samen sterk voor taalcompetentie

**Actieplan voor de
implementatie van
Iedereen taalcompetent
in het onderwijs**

Inhoud

Inleiding	7
Uitgangspunten	9
Actieplan	10
Actie 1:	13
Stel de ontwikkeling van taalcompetentie centraal bij elke vernieuwing in het onderwijs	
Nederlands	
Wat gebeurt er al?	13
Welke acties zijn nog nodig?	14
Wie zijn de kernspelers?	16
Actie 2:	17
Ondersteun leraren-in-opleiding om een taalcompetente leraar te worden	
Wat gebeurt er al?	17
Welke acties zijn nog nodig?	18
Wie zijn de kernspelers?	19
Actie 3:	21
Faciliteer professionalisering en begeleiding voor (startende) leraren om zich verder te ontwikkelen als taalcompetente leraar	
Wat gebeurt er al?	21
Welke acties zijn nog nodig?	21
Wie zijn de kernspelers?	22
Actie 4:	23
Ondersteun scholen bij het opzetten en uitbouwen van een taalbeleid door een taalcompetent lerarenteam	
Wat gebeurt er al?	23
Welke acties zijn nog nodig?	23
Wie zijn de kernspelers?	24
Conclusie	25
Referenties	26
Over de Taalraad	29
Colofon	30

Inleiding

“Investment in teacher education and teacher skills will pay off.”

HAROLD HISLOP

Voormalig hoofd van de Ierse onderwijsinspectie, in gesprek met Kris Van den Branden over de Ierse aanpak bij de versterking van het taalonderwijs, 31 maart 2023

“Centraal in de visietekst staat het begrip ‘taalcompetentie’, ofwel het aangeleerde vermogen om taal doelgericht te gebruiken in verschillende contexten.”

In 2017 publiceerde de Taalunie *Iedereen taalcompetent! Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Deze visietekst gaat in op hoe duurzaam, motiverend en uitdagend onderwijs Nederlands er in de 21ste eeuw uit zou moeten zien. Centraal in de visietekst staat het begrip ‘taalcompetentie’, ofwel het aangeleerde vermogen om taal doelgericht te gebruiken in verschillende contexten.

Wie taalcompetent is, is zelfredzaam en krijgt betere kansen om deel te nemen aan de maatschappij en zich persoonlijk en professioneel te ontplooien. Een taalcompetente persoon beschikt over een sterke talige basis om een leven lang te leren, vertrekt vanuit een positieve talige grondhouding en kan van taal genieten via onder meer literatuur en poëzie. Daarvoor is onderliggende kennis in, over en van taal nodig, naast de aangepaste talige vaardigheden en attitudes.

Sinds 2017 is de boodschap van *Iedereen Taalcompetent* alleen maar urgenter geworden. Inspectierapporten, peilingsonderzoek en zeker ook de PIRLS-resultaten van mei 2023 bieden aanleiding tot toenemende zorgen over de taalcompetentie van kinderen en jongeren. Tijd voor actie.

Ondanks grote inspanningen in de afgelopen jaren om de taalcompetentie van leerlingen te versterken, sluiten het algemene onderwijsbeleid en de dagelijkse onderwijspraktijk nog niet, of nog niet voldoende, aan bij de principes in de visietekst. Zo wordt het begrip taalcompetentie nog te vaak gebruikt als een synoniem voor taalvaardigheid en/of verengd tot de vierslag lezen, schrijven, luisteren en spreken.

Met het actieplan *Samen sterk voor taalcompetentie* wil de Taalraad alle betrokkenen bij het taalonderwijs verenigen in één gezamenlijke en gelijklopende ambitie: het onderwijs Nederlands

“Sinds 2017 is de boodschap van *Iedereen Taalcompetent* alleen maar urgenter geworden. Inspectierapporten, peilingsonderzoek en zeker ook de PIRLS-resultaten van mei 2023 bieden aanleiding tot toenemende zorgen over de taalcompetentie van kinderen en jongeren. Tijd voor actie.”

herdefiniëren tot onderwijs dat geïnformeerd is door wetenschappelijke inzichten en dat zich richt op de ontwikkeling van *taalcompetentie* in de meest brede zin van het woord. Dit plan beschrijft vier noodzakelijke en samenhangende acties die daartoe dringend nodig zijn. Die acties worden verder geconcretiseerd in vijftien doelgerichte interventies. Samen vormen ze de randvoorwaarden waarbinnen onderwijs gericht op de ontwikkeling van taalcompetentie kan floreren.

Hieronder lichten we eerst de visie achter en de samenhang tussen de vier acties toe. Daarna volgt een toelichting per actie. In die toelichting volgen we telkens dezelfde structuur. We gaan in op (1) de visie achter de specifieke actie, (2) de inspanningen die al in die richting geleverd worden, (3) de interventies die nog noodzakelijk zijn en (4) de kernspelers die een sturende rol hebben in de realisatie van de beschreven interventies.

Uitgangspunten

Het actieplan biedt een kader waarbinnen onderwijs gericht op de ontwikkeling van taalcompetentie centraal staat. De volgende uitgangspunten staan daarbij voorop:

- De leraar speelt een centrale rol in de dagelijkse realisatie van onderwijs Nederlands dat de ontwikkeling van taalcompetentie centraal stelt;
- Alle betrokkenen bij het onderwijs Nederlands engageren zich ertoe om de leraar optimaal en op een gelijkkluidende manier te ondersteunen in die opdracht.

Op basis van die uitgangspunten roepen we op tot vier acties, die parallel lopen aan de loopbaan van de leraar en die een nauwe samenwerking vragen tussen alle betrokkenen in het onderwijsveld:

1. Stel de **ontwikkeling van taalcompetentie centraal** bij elke vernieuwing in het onderwijs Nederlands;
2. Ondersteun de **leraar-in-opleiding** om een **taalcompetente leraar** te worden;
3. Faciliteer professionalisering en begeleiding van **de (startende) leraar** om zich verder te ontwikkelen als taalcompetente leraar;
4. Ondersteun scholen bij het opzetten en uitbouwen van een **taalbeleid** door een **taalcompetent lerarenteam**.

De bovenstaande acties kunnen niet los van elkaar gezien worden. Juist in hun onderlinge samenhang vormen ze het kader waarbinnen alle betrokkenen zich duurzaam en impactvol kunnen engageren voor onderwijs gericht op de ontwikkeling van taalcompetentie. *Samen* beschrijven ze met andere woorden wat er nodig is om een taalcompetente leraar te kunnen *worden, zijn en blijven*.

“Samen beschrijven de acties wat er nodig is om een taalcompetente leraar te kunnen worden, zijn en blijven.”

In wat volgt worden de acties geconcretiseerd in een aantal doelgerichte interventies die op dit moment de hoogste prioriteit hebben. Vaak gaat het om aanscherpingen van of aanvullingen bij bestaande ontwikkelingen en activiteiten. Die lopende ontwikkelingen worden per actie geïntroduceerd. Elke interventie is voorts gekoppeld aan één of meerdere kernspelers die een sturende rol hebben in de facilitering en/of realisatie van de interventie. We onderscheiden acht kernspelers die samen de voorwaarden kunnen vervullen waarbinnen de leraar zich als een taalcompetente lesgever kan ontplooiën: (1) de overheid, (2) curriculumontwikkelaars, (3) onderwijsbegeleiders, (4) toetsontwikkelaars, (5) materiaalontwikkelaars, (6) lerarenopleiders, (7) schoolbesturen en -directies en (8) de inspectie. Daarnaast zijn ook onderzoekers een belangrijke partner in dit verhaal. Ze zijn cruciaal om de praktijk te informeren over en te voeden met inzichten uit wetenschappelijk onderzoek.

Actieplan

Actie	Interventie	Kernspelers
I. Stel de ontwikkeling van taalcompetentie centraal bij elke vernieuwing in het onderwijs Nederlands	1. Neem taalcompetentie als uitgangspunt bij de lopende processen van de ontwikkeling van nieuwe minimum- en ontwikkelingsdoelen, eindtermen, kerndoelen en examenprogramma's voor het kernvak Nederlands/domein taal.	Overheid en curriculumontwikkelaars
	2. Vertaal de ontwikkeling van taalcompetentie naar een doorgaande lijn van primair onderwijs over secundair/voortgezet onderwijs tot hoger onderwijs.	Curriculumontwikkelaars en onderwijsbegeleiders
	3. Stel een ambitieus, maar realistisch basisoniveau voor taalcompetentie vast, zowel voor leerlingen als voor leraren.	Overheid en curriculumontwikkelaars
	4. Ontwikkel een evaluatie- en toetsbeleid, en een bijbehorend instrumentarium, dat primair focust op het inzichtelijk maken van hoe de taalcompetentie van leerlingen zich ontwikkelt.	Overheid en toetsontwikkelaars
	5. Ontwikkel en verspreid functioneel, effectief en rijk leermateriaal dat aansluit bij de visie van <i>Iedereen taalcompetent</i> .	Materiaalontwikkelaars
	6. Gebruik inzichten uit wetenschappelijk onderzoek bij curriculum-, toets- en materiaalontwikkeling.	Curriculum- en toetsontwikkelaars, onderwijsbegeleiders, lerarenopleiders en materiaalontwikkelaars
II. Ondersteun <i>leraren-in-opleiding</i> om een taalcompetente leraar te worden	7. Faciliteer dat lerarenopleidingen samenwerken aan de ontwikkeling van hun curriculum.	Overheid en lerarenopleiders
	8. Bepaal een instroomniveau voor toekomstige studenten aan de lerarenopleiding op het gebied van taalcompetentie.	Overheid en lerarenopleiders
	9. Zet in op de ontwikkeling van de eigen taalcompetentie van leraren-in-opleiding.	Lerarenopleiders
	10. Vergroot de focus op taaldidactische competenties van alle leraren-in-opleiding.	Lerarenopleiders
III. Faciliteer professionalisering en begeleiding voor (<i>startende</i>) leraren om zich verder te ontwikkelen als taalcompetente leraar	11. Investeer in een volwaardige startbegeleiding voor leraren, zeker op het gebied van de ontwikkeling van taaldidactische competenties.	Overheid, onderwijsbegeleiders, schoolbesturen en -directies
	12. Professionaliseer leraren op het gebied van effectieve taaldidactiek, kwalitatieve interactie, taalontwikkend lesgeven en tweedetaalverwerving.	Onderwijsbegeleiders, schoolbesturen en -directies
IV. Ondersteun scholen bij het opzetten en uitbouwen van een taalbeleid door een <i>taalcompetent lerarenteam</i>	13. Definieer duidelijke criteria voor een effectief taalbeleid op elke school.	Overheid
	14. Werk een gericht taalbeleid uit op basis van de vastgestelde criteria.	Schoolbesturen en -directies
	15. Neem taalbeleid en de bijbehorende criteria op in het toezichtkader van de inspectie.	Inspectie

“De ontwikkeling van taalcompetentie staat centraal.”

Actie 1:

Stel de ontwikkeling van taalcompetentie centraal bij elke vernieuwing in het onderwijs Nederlands

Een coherent onderwijsbeleid is essentieel om de principes uit *Iedereen taalcompetent* in het onderwijs Nederlands te implementeren. Werken vanuit een breed gedragen en eenduidige visie zorgt voor transparantie en uitvoerbaarheid voor de leraar. In de lopende vernieuwingsprocessen is het dan ook cruciaal om de ontwikkeling van taalcompetentie centraal te stellen. Op die manier kunnen minimum- en ontwikkelingsdoelen, kerndoelen, eindtermen, centrale toetsen, examenprogramma's, leermaterialen, en kwaliteitskaders ontstaan die allemaal gestoeld zijn op eenzelfde visie en breed gedragen worden door alle betrokkenen.

Wat gebeurt er al?

Op het moment van schrijven vinden zowel in Vlaanderen als in Nederland curriculumvernieuwingen plaats. Bij de curriculumvernieuwing is in Vlaanderen ruim aandacht geweest voor de ontwikkeling van taalcompetentie in zowel minimumdoelen als in leerplannen. Ook in Nederland wordt bij de curriculumvernieuwing gewerkt vanuit de geest van *Iedereen taalcompetent*.

Wat betreft toetsing worden in Nederland de examenprogramma's voor het vakgebied Nederlands geactualiseerd. In Vlaanderen werkt het Steunpunt Centrale Toetsen in het Onderwijs aan de eerste Vlaamse centrale toetsen, onder andere voor Nederlands. Hoewel deze toetsen zich in eerste instantie richten op lezen, is de intentie er om in de toekomst te verbreden naar meer aspecten van taalcompetentie.

“Werken vanuit een breed gedragen en eenduidige visie zorgt voor transparantie en uitvoerbaarheid voor de leraar.”

Welke acties zijn nog nodig?

In het licht van bovenstaande ontwikkelingen is het aan te raden om voort te gaan op de ingeslagen weg en nog een aantal bijkomende accenten aan te brengen. Het is essentieel dat **de ontwikkeling van taalcompetentie het uitgangspunt is en blijft bij de lopende ontwikkeling van nieuwe minimum- en ontwikkelingsdoelen, eindtermen, kerndoelen en examenprogramma's voor het vak Nederlands (= interventie 1)**. Belangrijk is hier wel dat taalcompetentie geen synoniem wordt voor schrijf-, spreek-, lees-, of luistervaardigheid. Taalcompetentie omvat alle kennis, vaardigheden en attitudes die nodig zijn om doelgericht om te gaan met het Nederlands in betekenisvolle situaties.

De ontwikkeling van taalcompetentie in de volle breedte vraagt om een vertaling in een **doorgaande lijn van primair onderwijs over voortgezet/ secundair onderwijs tot hoger onderwijs (= interventie 2)**. Die doorgaande lijn is opgebouwd uit concrete ijkpunten die aanduiden waar een leerling op een bepaald moment in de onderwijsloopbaan moet staan.

Daarbij is het in ieder geval noodzakelijk dat er een **ambitieuw, maar realistisch basisniveau voor taalcompetentie wordt vastgesteld (= interventie 3)**. Dat basisniveau moet er enerzijds voor leerlingen zijn, in het bijzonder voor leerlingen van 14 – 18 jaar die laaggeletterd uit het onderwijs dreigen uit te stromen. Wat hebben zij nodig om taalcompetent aan de maatschappij deel te nemen en hoe kunnen we deze leerlingen extra ondersteunen? Dat zijn vragen die centraal zouden kunnen staan bij de ontwikkeling van een basisniveau voor taalcompetentie.

Anderzijds pleiten we ook voor een basisniveau taalcompetentie voor leraren-in-opleiding en voor leraren zelf. Dat basisniveau kan worden gelinkt aan de interventies die we formuleren voor de lerarenopleiding (zie actie 2). Wat moeten leraren minimaal kennen en kunnen om de taalcompetentieontwikkeling van hun leerlingen te kunnen ondersteunen? Een open dialoog tussen alle betrokken partijen is essentieel om op die vraag te kunnen antwoorden.

“Het is essentieel dat de ontwikkeling van taalcompetentie het uitgangspunt is en blijft.”

Op het gebied van evaluatie en toetsing is een **breed evaluatie- en toetsbeleid nodig, en een bijbehorend instrumentarium, dat primair focust op het inzichtelijk maken van hoe de taalcompetentie van leerlingen zich ontwikkelt (= interventie 4)**. Het gaat daarbij om evaluatie en toetsing in de meest brede zin: het vaststellen van een beginsituatie, formatieve feedback geven, centraal examineren...

De evaluatie en toetsing nodigt leerlingen uit om te laten zien dat ze talig competent kunnen functioneren in een realistische en voor hen herkenbare en relevante context. Het engagement daartoe zou deel kunnen uitmaken van de onderwijsvernieuingsplannen van de Nederlandse en Vlaamse overheid en van de taalbeleidsplannen op elke school. Daarnaast zou taalcompetentieversterkende feedback leren geven, toetsresultaten correct leren interpreteren

en deze resultaten leren inzetten in functie van de taalcompetentieontwikkeling van leerlingen ingebed kunnen worden in het curriculum van elke lerarenopleiding en in het taalbeleid van elke school.

De manier waarop geëvalueerd en getoetst wordt en de accenten die in toetsen en andere evaluatievormen worden gelegd, zijn medebepalend voor welke leerinhouden en -strategieën sterker en minder sterk aan bod komen in de klas (= het zgn. ‘washback-effect’). Daarom is het essentieel dat er **functioneel en rijk leermateriaal wordt ontwikkeld en verspreid dat aansluit bij de visie van iedereen taalcompetent (= interventie 5)**. Zo wordt gegarandeerd dat wat in de klassen aan bod komt vervolgens ook vanuit dezelfde visie zal worden geëvalueerd en vice versa. Ook kunnen leermiddelenontwikkelaars rijke en inspirerende materialen ontwikkelen voor het formatief evalueren van taalcompetentieontwikkeling.

Bij de curriculum-, toets- en materiaalontwikkeling is het ten slotte essentieel dat er **inzichten uit wetenschappelijk onderzoek worden gebruikt (= interventie 6)**. *Evidence-informed* werken, is namelijk belangrijk om kwaliteitsvol onderwijs te kunnen garanderen.

Inzichten uit wetenschappelijk onderzoek vertalen naar en ingang doen vinden in de onderwijspraktijk is echter geen sinecure. Zo is het bijvoorbeeld noodzakelijk dat huidige en toekomstige leraren resultaten uit wetenschappelijk onderzoek en hun impact op de klaspraktijk leren interpreteren en toepassen. Dat vraagt om een goede samenwerking tussen de verschillende betrokkenen. De Kennistafel Effectief Leesonderwijs die in 2020 is ingericht op initiatief van de PO-raad, de VO-raad en het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) is daar een voorbeeld van. De Kennistafel heeft tot doel uitwisseling te faciliteren tussen wetenschappelijk onderzoek en de praktijk. Die uitwisseling tussen onderwijs en onderzoek leidt onder andere tot een onderzoeksagenda gebaseerd op de behoeften uit de praktijk, maar stimuleert ook een meer *evidence-informed* taalonderwijs. In Vlaanderen verscheen recent de inspiratiegids *Les in lezen*, het resultaat van een uitgebreide *umbrella review* over wetenschappelijke inzichten rond lezen.

Wie zijn de kernspelers?

De uitvoering van bovenstaande interventies begint bij de **overheid** die een duidelijke opdracht geeft om de ontwikkeling van taalcompetentie als centraal uitgangspunt bij alle vernieuwingsprocessen te nemen. Die beleidsbeslissing heeft een grote impact op alle betrokkenen in het hele onderwijsveld en fungeert als een hefboom die ervoor zorgt dat alle andere interventies binnen dezelfde visie kunnen worden ontwikkeld.

Dankzij die heldere opdracht van de overheid kunnen **curriculumontwikkelaars** en in Vlaanderen ook **onderwijsbegeleiders** aan de slag om minimum- en ontwikkelingsdoelen, eindtermen, kerndoelen en examenprogramma's voor het kernvak Nederlands/ domein taal uit te werken die de ontwikkeling van taalcompetentie centraal stellen (= interventie 1). Vervolgens kunnen diezelfde kernspelers ook de doelen vertalen in een doorgaande leerlijn (= interventie 2). Zij kunnen leraren handvatten geven om toe te werken naar de ijkpunten die werden vastgesteld. De Taalraad kan hierin een adviserende rol opnemen.

Om een ambitieus, maar realistisch basisniveau voor taalcompetentie vast te stellen (= interventie 3), zijn er verschillende kernspelers nodig: de **overheid** kan bepalen wat dat basisniveau precies moet zijn. Vervolgens kunnen **curriculumontwikkelaars, onderwijsbegeleiders** en **lerarenopleiders** dat basisniveau verder vertalen in concrete handvatten voor de leraar. Opnieuw kan de Taalraad hierin een adviserende rol opnemen.

Na een heldere opdracht van de overheid kunnen **toetsontwikkelaars** aan de slag om een evaluatie- en toetsbeleid met bijbehorend instrumentarium te ontwikkelen (= interventie 4).

Dat alles vertalen in functioneel en rijk leermateriaal (= interventie 5) is de primaire taak van de **materiaalontwikkelaars**. Interventie 6, het gebruiken van inzichten uit wetenschappelijk onderzoek, kan worden ondersteund door verschillende betrokkenen: **curriculum- en toetsontwikkelaars, onderwijsbegeleiders, lerarenopleiders, en materiaalontwikkelaars**.

Actie 2: Ondersteun *leraren-in-opleiding* om een taalcompetente leraar te worden

De leraar centraal stellen, begint bij de lerarenopleiding. Vanwege hun dubbele opdracht, spelen lerarenopleiders immers een niet te onderschatten rol in de vormgeving van het onderwijs Nederlands: zij zetten niet alleen in op de ontwikkeling van de taalcompetentie van hun studenten, maar zij bereiden die studenten ook voor op hoe zij zelf taalcompetentieontwikkend onderwijs kunnen aanbieden aan hun leerlingen. Dat doen ze vaak in samenspraak met het werkveld, in het kader van ‘samen opleiden’.

Wat gebeurt er al?

In 2019 publiceerde de Taalunie, voortbouwend op *Iedereen taalcompetent*, het kader *De taalcompetente leraar*. Dat kader beschrijft de (talige) kennis, vaardigheden en attitudes die elke leraar nodig heeft om kwaliteitsvol, didactisch, pedagogisch en professioneel te kunnen handelen.

In Vlaanderen wordt de instaptoets voor de lerarenopleiding vanaf het schooljaar 2023-2024 vervangen door een verplichte en bindende starttoets voor competenties in het Nederlands. Potentiële studenten die het streefniveau niet halen, worden verplicht om een remediëringstraject voor Nederlands te volgen. Dat remediëringstraject bestaat tenminste uit een online traject, maar hogescholen kunnen zelf beslissen om daar extra remediëring, bijvoorbeeld in de vorm van fysieke lessen, aan toe te voegen.

In Nederland publiceerde de Onderwijsraad in 2022 het advies *Taal en rekenen in het vizier* dat ervoor pleit om een centrale eindtoets in te voeren in de lerarenopleidingen, waarmee het uitstroomniveau van de studenten bepaald kan worden. Een toets in het huidige curriculum inschuiven zal echter onvoldoende impact hebben. Meer slagkracht biedt het herbekijken van het curriculum, zodat opleidingen cumulatief en vakoverstijgend meer tijd aan effectieve taal- en leesdidactiek kunnen besteden. Een eindtoets kan een sluitstuk vormen van een kwaliteitsvol curriculum, maar een herziening van het curriculum is essentieel.

“De leraar centraal stellen, begint bij de lerarenopleiding. Zij spelen immers een niet te onderschatten rol in de vormgeving van het onderwijs Nederlands.”

In februari 2023 organiseerde de Taalraad samen met het Algemeen Secretariaat van de Taalunie twee rondetafelgesprekken met opleidingsmanagers van de lerarenopleiding basisonderwijs in Nederland en Vlaanderen. Uit die gesprekken kwam naar voren dat er meer behoefte is aan grootschalige en duurzame samenwerking tussen opleidingen en het werkveld, maar ook tussen opleidingen onderling, bijvoorbeeld als het gaat over een curriculumherziening en de plaats die een sterk taalbeleid daarbinnen kan krijgen.

Welke acties zijn nog nodig?

Uit de rondetafelgesprekken bleek dat er bij de opleidingsmanagers veel bereidheid is om samen te werken aan een kwaliteitsvol curriculum waarin zowel aandacht wordt besteed aan de ontwikkeling van de eigen taalcompetentie van leraren-in-opleiding, als aan taal- en leesdidactiek volgens recente wetenschappelijke inzichten. Het is dus essentieel **dat samenwerking over de inhoud van het curriculum over de verschillende lerarenopleidingen heen wordt gefaciliteerd (= interventie 7)**. Het Algemeen Secretariaat van de Taalunie zal nog in 2023 het initiatief nemen in het opzetten van een netwerk van opleidingsmanagers om hieraan te werken. Deze samenwerking kan voor een kwaliteitsinjectie zorgen bij alle deelnemende lerarenopleidingen.

Om leerlingen alle kansen te geven om hun taalcompetentie te ontwikkelen is het belangrijk dat leraren zelf voldoende taalcompetent zijn. Dat begint eigenlijk nog voor ze aan de lerarenopleiding beginnen. Op dit moment worden weinig eisen gesteld aan het instroomniveau van toekomstige leraren. **Het is essentieel om een instroomniveau op het gebied van taalvaardigheid en kennis over taal en de wereld te bepalen voor toekomstige leraren-in-opleiding (= interventie 8).**

De verplichte starttoets in Vlaanderen is een stap in de goede richting. In Nederland is er enkel een pabotoets voor zaakvakken voor toekomstige studenten die geen rechtstreekse toegang tot de pabo hebben. Een landelijke starttoets Nederlands is er op dit moment niet, hoewel sommige pabo's wel een taaltoets afnemen bij de start van de opleiding. Het is dus wenselijk om hierover landelijke afspraken te maken.

Na het vaststellen van een instroomniveau en, indien nodig, het opstarten van een remedieringstraject, is het **belangrijk dat alle studenten tijdens de hele opleiding voldoende begeleiding krijgen om hun eigen taalcompetentie verder te ontwikkelen (= interventie 9)**, maar ook om zich didactisch te bekwamen in hoe ze de ontwikkeling van taalcompetentie van hun toekomstige leerlingen kunnen ondersteunen. Idealiter bekwaamt elke student zich dus gedurende de opleiding in taalgericht vakonderwijs en taaldidactiek die

geïntegreerd worden aangeboden in het hele curriculum. Op die manier leert de student ook om in te zetten op taal binnen de verschillende vakken.

Een grotere focus in het curriculum van de opleidingen op taaldidactische competenties van alle leraren-in-opleiding is dus noodzakelijk (= interventie 10). Dat kan een opleiding realiseren op drie manieren:

- 1. door de krijtlijnen van die begeleiding vast te leggen in een taalbeleid op twee niveaus (gericht op de ontwikkeling van de taalcompetentie van de studenten zelf en op de ontwikkeling van hun taaldidactische competentie);
- 2. door het curriculum van de lerarenopleidingen te herzien;
- 3. door de samenwerking met het werkveld inhoudelijk vorm te geven.

Op dit moment is er zowel in Nederland als in Vlaanderen een ernstig lerarentekort. Juist nu hogere eisen stellen aan het in- en uitstroomniveau van startende leraren kan paradoxaal klinken. Toch is dat niet zo. Een van de redenen voor het lerarentekort die vaker wordt genoemd, is dat het beroep minder aantrekkelijk is geworden. Door het niveau te verhogen, kan het juist uitdagender en aantrekkelijker worden om aan een lerarenopleiding te beginnen. Op termijn kunnen de voorgestelde interventies dus juist bijdragen aan een oplossing voor het lerarentekort.

Wie zijn de kernspelers?

Via geïntensiverde samenwerking tussen verschillende lerarenopleidingen (= interventie 7) en het werkveld kan er meer draagvlak ontstaan voor effectieve taaldidactiek en de ontwikkeling van de eigen taalcompetentie van alle leraren-in-opleiding. Die samenwerking kan leiden tot een kwaliteitsverbetering van alle lerarenopleidingen en uiteindelijk tot sterke, taalcompetente leraren aan de start van hun onderwijsloopbaan.

“Door het niveau te verhogen, kan het juist uitdagender en aantrekkelijker worden om aan een lerarenopleiding te beginnen.”

Kernspelers in dit verhaal zijn de **overheid**, die de opdracht geeft tot samenwerking over de verschillende lerarenopleidingen heen en dit faciliteert, en uiteraard de **lerarenopleidingen** zelf. Ook voor het bepalen van een instroomniveau (= interventie 8) zijn bovengenoemde kernspelers, met name de **overheid** en de **lerarenopleidingen** aan zet.

Die laatste zijn vanzelfsprekend bij de andere interventies binnen deze actie ook de kernspeler. De **lerarenopleidingen** zijn aan zet bij de herziening van het curriculum, met aandacht voor de ontwikkeling van de eigen taalcompetentie van leraren-in-opleiding (= interventie 9) en bij het stimuleren van taaldidactische competenties van alle leraren-in-opleiding (= interventie 10).

Actie 3: Faciliteer professionalisering en begeleiding voor *(startende) leraren* om zich verder te ontwikkelen als taalcompetente leraar

Van leraren die hun lerarenopleiding met succes hebben afgerond, mag worden uitgegaan dat ze 'startbekwaam' zijn om aan hun loopbaan te beginnen. Dat neemt niet weg dat het werk na de opleiding niet af is. De ontwikkeling tot taalcompetente leraar gaat verder, ook na de opleiding. Daarom is het essentieel om alle leraren te begeleiden, met name in hun eerste jaren op de werkvloer, en in het bijzonder op het gebied van taaldidactische competenties. Zo kan worden gegarandeerd dat wat werd aangereikt tijdens de opleiding ook verder wordt ontwikkeld tijdens het professionele leven zelf.

Wat gebeurt er al?

In Nederland ontstaan er heel wat regionale samenwerkingen in het kader van 'Samen Opleiden & Professionaliseren'. Scholen en lerarenopleidingen werken daarin samen om leraren op te leiden in partnerscholen, maar ook om leraren verder te professionaliseren na het afstuderen. Het is de ambitie om tegen 2030 elke (toekomstige) leraar in deze doorlopende leerlijn te begeleiden. Het is aan te bevelen om binnen dit project de aandacht voor effectieve taaldidactiek structureel in te bedden.

In Vlaanderen is aanvangsbegeleiding van beginnende leraren decretaal verankerd. Sinds 1 september 2019 krijgen scholen extra middelen om aanvangsbegeleiding in te richten,

waardoor dit een recht van elke leraar wordt en een plicht voor elke school. Iedere school is verantwoordelijk voor het vormgeven van het aanvangsbegeleidingsprogramma. Uit onderzoek blijkt echter dat de begeleiding vooral gericht is op praktische zaken en persoonlijke ondersteuning en dat er minder aandacht gaat naar didactische en pedagogische aspecten. Het is dan ook aan te bevelen om de aanvangsbegeleiding meer inhoudelijk vorm te geven met structurele aandacht voor effectieve taaldidactiek.

Welke acties zijn nog nodig?

De ontwikkeling tot taalcompetente leraar beperkt zich niet tot de opleiding, maar reikt ook (ver) daarna. Het is dan ook essentieel om te **investeren in een volwaardige startbegeleiding, zeker op het gebied van taaldidactische competenties (= interventie 11)**. Die investering zal overigens ook de begeleiding van leraren-in-opleiding ten goede komen. Uit gesprekken die de Taalraad in 2021 met lerarenopleiders voerde, bleek dat leraren-in-opleiding de inzichten die ze op het gebied van effectieve taaldidactiek aangereikt krijgen in de opleiding niet altijd even goed kunnen toepassen op de stagescholen, omdat men op stagescholen niet altijd bekend is met recente, wetenschappelijke inzichten. Investeren in de professionalisering van startende leraren komt dus indirect ook leraren-in-opleiding ten goede.

Naast een intensief professionaliseringsprogramma voor startende leraren, is het essentieel om alle leraren te professionaliseren in een aantal belangrijke thema's. Iedereen taalcompetent noemt de behoefte aan NT2-expertise op iedere school. Rekening houdend met de maatschappelijke ontwikkelingen van vandaag is het essentieel dat elke leraar didactische kennis heeft over tweedetaalverwerving en taalontwikkelen lesgeven aan leerlingen die niet het Nederlands als moedertaal hebben.

Daarnaast is ook meer professionalisering nodig op het gebied van kwalitatieve interactie tussen leraar en leerlingen. Die professionalisering is aanbevolen voor de volledige onderwijspraktijk, maar in het bijzonder voor het primair onderwijs. Kortom, **leraren professionaliseren op het gebied van effectieve taaldidactiek, kwalitatieve interactie, taalontwikkelen lesgeven en tweedetaalverwerving (= interventie 12)** is onlosmakelijk verbonden met kwaliteitsvol onderwijs Nederlands.

Wie zijn de kernspelers?

Om de begeleiding van startende leraren te faciliteren, zijn duidelijke beleidskeuzes nodig. Vanuit de **overheid** is een duidelijke beleidskeuze en een financiële injectie nodig voor de startbegeleiding van leraren. **Schoolbesturen en -directies** dragen de verantwoordelijkheid om startbegeleiding op hun school te prioriteren en daartoe een aangepast beleid uit te tekenen. Dat kan bijvoorbeeld door begeleidingsuren te voorzien voor de startbegeleiding en door duidelijke keuzes te maken binnen het takenpakket van een startende leraar. Door effectief taalonderwijs te prioriteren in het schoolbeleid schept de schoolleider de voorwaarde voor de ontwikkeling van de startende leraar op dit vlak. **Onderwijsbegeleiders** kunnen de professionalisering mee helpen vormgeven. De begeleiding kan kaderen in het bestaande aanbod, maar dan is het noodzakelijk dat die programma's worden versterkt met specifieke aandacht voor effectieve taaldidactiek.

Actie 4: Ondersteun scholen bij het opzetten en uitbouwen van een *taalbeleid* door een *taalcompetent lerarenteam*

Op scholen werken leraren samen in een team. Dat team werkt, als het goed is, binnen de contouren van een taalbeleid, waarin onder meer staat beschreven welke doelen de school wil bereiken: op het vlak van de ontwikkeling van de taalcompetentie van leerlingen, maar ook op het vlak van professionalisering van het lerarenteam. Dat krachtige taalbeleid wordt regelmatig geëvalueerd en bijgesteld aan de hand van kwaliteitscycli die zijn ingebouwd.

Wat gebeurt er al?

Het belang van een taalbeleid op scholen onderstrepen is zeker niet nieuw. Zowel in Vlaanderen als in Nederland stimuleerden de overheden scholen de voorbije decennia tot het ontwikkelen van een taalbeleid. Dat gebeurde in eerste instantie vooral met het oog op de taalontwikkeling van leerlingen met een andere thuistaal. Volgehouden aandacht voor taalbeleid is vandaag relevanter dan ooit, zeker in het licht van de recente PIRLS- en PISA-resultaten. De afgelopen jaren was er via talloze initiatieven bijzonder veel aandacht voor professionalisering van lerarenteams op het gebied van begrijpend lezen, bijvoorbeeld de Lezen op School-projecten en de vele acties in het kader van het Leesoffensief in Vlaanderen. In Nederland werd in 2022 een masterplan basisvaardigheden aangekondigd, waarbinnen ook de professionalisering van schoolteams een plaats krijgt.

Welke acties zijn nog nodig?

Vanwege de aandacht voor begrijpend lezen, de laatste jaren, is er een groot urgentiebesef rond lezen op veel scholen. Dat is positief. De Taalraad benadrukt het belang van volgehouden aandacht rond lezen en leescompetentie, maar beveelt ook aan om die aandacht inhoudelijk te verbreden van begrijpend lezen naar taalcompetentie als breder begrip.

Het is bovendien essentieel dat onderwijsverbeteringsinitiatieven structureel en duurzaam worden ingebed in de schoolcultuur en gericht zijn op alle leerlingen en het volledige lerarenteam. Incidentele initiatieven zijn niet duurzaam en dienen daarom vermeden te worden.

Daarnaast vindt de Taalraad het belangrijk om de relevantie van een taalbeleid opnieuw in de verf te zetten, niet alleen voor leerlingen met een andere thuistaal, maar voor de ontwikkeling van de taalcompetentie van alle leerlingen. Het is essentieel dat zo'n taalbeleid schoolbreed wordt ontwikkeld, met de focus op transfer en integratie van taalcompetentie in alle lessen. Daarin wordt idealiter ook opgenomen hoe de ontwikkeling van taalcompetentie geëvalueerd wordt en hoe de onderwijsaanpak vervolgens bijgesteld wordt op basis van de toetsresultaten (zie ook actie 1).

Naast de focus op de taalontwikkeling van leerlingen, is het essentieel om in het taalbeleid te omschrijven hoe wordt ingezet op het professionaliseren van alle leraren. **Duidelijke criteria definiëren voor een effectief taalbeleid op elke school (= interventie 13)** is dus cruciaal. De scholen zelf **werken op basis van de vastgestelde criteria een gericht taalbeleid uit (= interventie 14)** voor de ontwikkeling van taalcompetentie van de leerlingen, maar ook van het lerarenteam. Om het belang van een effectief taalbeleid te onderstrepen, is het belangrijk dat **het taalbeleid en de bijbehorende criteria opgenomen worden in het toezichtkader van de inspectie (= interventie 15)**.

Wie zijn de kernspelers?

Uit bovenstaande interventies blijkt dat hier opnieuw een samenspel van verschillende betrokkenen cruciaal is. De **overheid** legt criteria voor een effectief taalbeleid vast, waar **schoolbesturen en -directies** vervolgens binnen hun eigen context mee aan de slag gaan, ondersteund door **onderwijsbegeleiders**. De **inspectie** ten slotte controleert of dat effectieve taalbeleid ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt.

Conclusie

“Omhoog die lat. Op naar een leraar die in adoratie Messi overtreft.”

MEREL VAN VROONHOVEN
De Volkskrant, 22 april 2023

Bovenstaand citaat grijpt terug naar de kern van de ambities die in dit actieplan zijn geformuleerd. Een actieplan waarin we bewust de leraar centraal stellen, als hoofdrolspeler in het onderwijs. En, jazerker, in het onderwijs worden vandaag mooie dingen gerealiseerd. Maar er is één duidelijke boodschap waar we niet omheen kunnen: de lat moet omhoog. Er is dringend nood aan meer en nog beter voorbereide taalcompetente leraren in het onderwijs Nederlands in Nederland en Vlaanderen. Zodat alle leerlingen de ondersteuning kunnen krijgen die zij nodig hebben bij de ontwikkeling van hun taalcompetentie in het Nederlands. Dat vraagt om ondersteuning die vertrekt vanuit een gezamenlijke visie en waarin alle betrokkenen bij het onderwijs samen dezelfde doelen nastreven.

We zijn ervan overtuigd dat de acties in dit plan kansen bieden om een duurzame omslag te maken in de richting van boeiend, ambitieus, kwaliteitsvol en toekomstgericht onderwijs Nederlands. Laten we ons samen sterk maken voor taalcompetentie en met elkaar samenwerken, elk vanuit de eigen opdracht en kracht, zodat alle leerlingen, na hun schoolloopbaan, kunnen functioneren als taalcompetente burgers in de maatschappij en in de toekomst meer zullen opkijken naar hun leraren.

Referenties

De Bruyckere, P. (2023). Kennis als wapen tegen ongelijkheid. X, Y, of Einstein (persoonlijke blog). [Online geraadpleegd hier](#)

Denies, K., Bleukx, N., Pelgrims, L., Laga, J., Van Steertegem, K., Dockx, J., Vanbuel, M., Van Keer, H. & Aesaert, K. (2023). Leesvaardigheid in het vierde leerjaar in Vlaanderen. Resultaten van PIRLS 2021 in internationaal vergelijkend perspectief. Leuven: KU Leuven. Gent: Universiteit Gent. [Online geraadpleegd hier](#)

Geudens, A., Schraeyen, K., Bellens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2022). Les in lezen. Umbrella review van effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs. Antwerpen: Universiteit Antwerpen. [Online geraadpleegd hier](#)

Gobyn, S. e.a. (2019). Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs. Brussel: Vlaamse onderwijsraad – VLOR. [Online geraadpleegd hier](#)

Gubbels, J., Netten A. & Verhoeven L. (2016). Vijftien jaar leesprestaties in Nederland: PIRLS 2016. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands, Radboud Universiteit, Behavioural Science Institute. [Online geraadpleegd hier](#)

Houtveen, T. & Van Steensel, R. (2022). De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen. Amsterdam: Stichting Lezen. [Online geraadpleegd hier](#)

Nijboer, M. (2023). Actuele en samenhangende kerndoelen Nederlands. [Online geraadpleegd hier](#)

Onderwijsraad (2022). Taal en rekenen in het vizier. Den Haag: Onderwijsraad. [Online geraadpleegd hier](#)

Pereira, C. & Nicolaas, M. (2019). Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie. Den Haag: Nederlandse Taalunie. [Online geraadpleegd hier](#)

Rijckaert, H., C. Pereira (2021). Effectief leesonderwijs in de lerarenopleiding: kansen, drempels en uitdagingen. Den Haag: Nederlandse Taalunie. [Online geraadpleegd hier](#)

SLO (2023). Actualisatie kerndoelen en examenprogramma's. [Online geraadpleegd hier](#)

Snel, M. (2023). Kwaliteitswaaier: Effectief Onderwijs in Begrijpend Lezen. Kennistafel Effectief Leesonderwijs. [Online geraadpleegd hier](#)

Steunpunt (2022). Toetsen voor onderwijsontwikkeling. Krachtlijnen voor de centrale toetsen in Vlaanderen. Steunpunt Centrale Toetsen in Onderwijs. [Online geraadpleegd hier](#)

Swart, N. M., Gubbels, J., in 't Zandt, M., Wolbers, M. H. J., & Segers, E. (2023). PIRLS-2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland. Expertisecentrum Nederlands. [Online geraadpleegd hier](#)

Tiebout, K., Verachtert, P., Geudens, A., Schraeyen, K., Bellens, K., Taelman, H., Trioen, M., Casteleyn, J., Simons, M., & Smits, T.F.H. (2023). Les in lezen. Inspiratiegids voor effectief leesonderwijs in het kleuter-, lager en secundair onderwijs. Antwerpen: Universiteit Antwerpen. [Online geraadpleegd hier](#)

Tielemans, K., Vandenbroeck, M., Bellens, K., Van Damme, J. & De Fraine, B. (2017). Het Vlaams lager onderwijs in PIRLS 2016. Begrijpend lezen in internationaal perspectief en in vergelijking met 2006. [Online geraadpleegd hier](#)

Van den Broek, P. e.a. (2021). Sturen op Begrip: Effectief Leesonderwijs in Nederland. Leiden: Universiteit Leiden. [Online geraadpleegd hier](#)

Vanhooren, S., Pereira, C. & Bolhuis, M. (2017). Iedereen taalcompetent. Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw. Den Haag: Nederlandse Taalunie. [Online geraadpleegd hier](#)

Vanhooren, S. & Pereira, C. (2022). Taalcompetentie getoetst. Visie op centraal toetsen in het onderwijs Nederlands. Den Haag: Nederlandse Taalunie. [Online geraadpleegd hier](#)

Vanhooren, S. & Wulftange, L. (2020). De taalcompetente leraar. Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen. Den Haag: Nederlandse Taalunie. [Online geraadpleegd hier](#)

Van den Branden, K. (2023). Wat kunnen we leren van de Ierse Literacy Strategy? Een video-interview met Harold Hislop. [Online geraadpleegd hier](#)

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2022). Onderwijsdoelen. [Online geraadpleegd hier](#)

Over de Taalraad

De Taalraad werd in september 2022 aangesteld door het Comité van Ministers om te adviseren bij de uitwerking van Taalunie-beleid dat invulling geeft aan de visie op het onderwijs Nederlands zoals beschreven in *Iedereen taalcompetent* (2017). Ook signaleert de Taalraad uitdagingen en ontwikkelingen die daarbij relevant zijn. Daarnaast fungeert de Taalraad als klankbord bij de uitwerking van initiatieven ter versterking van het onderwijs Nederlands.

De Taalraad is samengesteld uit elf Nederlandse en Vlaamse onderwijsexperts:

Voorzitter

Jan Rijkers, zelfstandig onderwijsdeskundige

Vicevoorzitter

Kris Van den Branden, hoogleraar taalkunde, lerarenopleider en academisch verantwoordelijke van het Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven

Secretaris

Heleen Rijckaert, beleidsadviseur, Nederlandse Taalunie

Leden

- Jordi Casteleyn, hoofddocent Antwerp School of Education en Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Antwerpen
- Pedro De Bruyckere, onderzoeker en pedagoog, Arteveldehogeschool Gent, Universiteit Utrecht
- Karen Dehaen, pedagogisch adviseur en coördinator basis- en secundair onderwijs, OVSG vzw
- Jantien Dhont, curriculumontwikkelaar en specialist taal in het basisonderwijs, SLO
- Marleen Lippens, pedagogisch begeleider en coördinator taalbeleid, Nederlands en kunstonderwijs, Katholiek Onderwijs Vlaanderen
- Alida Pierards, lector Nederlands, opleidingshoofd pBa in onderwijs, kleuteronderwijs, Hogeschool PXL
- Mirjam Snel, hogeschoolhoofddocent (taal/lezen) en onderzoeker, Hogeschool Utrecht
- Paul van den Broek, hoogleraar Education and Child Studies, Universiteit Leiden
- Roel van Steensel, hoogleraar leesgedrag en universitair hoofddocent onderwijswetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam, Erasmus Universiteit Rotterdam

Colofon

Samen sterk voor taalcompetentie

Actieplan voor de implementatie van *iedereen taalcompetent* in het onderwijs

©2023 Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie

Tekst

Heleen Rijckaert, Ulrike Burki & Steven Vanhooren

Opmaak

Margo Liebens & Katrien Van Steen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

taal:
unie

E-mail
info@taalunie.org
Web
www.taalunie.org